

ใจความแห่งพระโอวาทและเทศนา

ของ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
คราวเสด็จตรวจคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พุทธศักราช ๒๔๕๗

294.304

ว151จ

วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์อุทิศส่วนกุศลถวาย

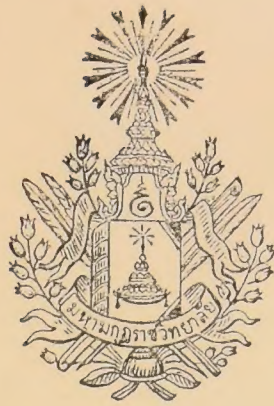
ในการบำเพ็ญกุศลประจำปี

ในสุรทินตรงกับวันสิ้นพระชนม์ ปีที่ ๔๔

วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๗

#๑๘๙๙

ใจความแห่งพระโอวาทและเทศนา

ของ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
คราวเสด็จตรวจคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พุทธศักราช ๒๔๕๗

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์อุทิศส่วนกุศลถวาย

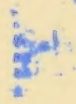
ในการบำเพ็ญกุศลประจำปี

ในสุรทินตรงกับวันสิ้นพระชนม์ ปีที่ ๔๔

วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๗

เลขที่

29 Δ. 304

21519

เลขทะเบียน

016243

คำนำ

วันที่ ๒ สิงหาคม ซึ่งเป็นดิถีคล้ายวันสิ้นพระชนม์
แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-
วโรรส พระเถรานุเถระ คณะศิษยานุศิษย์ พระ
ประยูรญาติ และผู้เคารพนับถือในพระองค์ ได้มี
สวัสดิมงคลร่วมกันบำเพ็ญกุศลน้อมเกล้า ฯ อุทิศถวาย
เป็นประจำทุกปีมา นับแต่สิ้นพระชนม์ และในโอกาส
เดียวกันนี้ ได้อัญเชิญพระอัฐิของสมเด็จพระมหา-
สมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระอุปัชฌา-
จารย์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ พระองค์นั้น มา
ประดิษฐานเพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพร้อมกันทุกปีมา.
อนึ่ง ได้อัญเชิญพระอัฐิของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งได้ทรงเป็นศิษย์ของสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า ฯ ทั้งสองพระองค์นั้น และได้ครอง
วัดบวรนิเวศวิหารสืบต่อมา มาประดิษฐานบำเพ็ญ
กุศลในคราวนี้ด้วย.

พร้อมกันนี้ ได้เชิญอัฐิของท่านเจ้าคุณพระพรหม-
มุนี (สัจจาเถระ) มาตั้งบำเพ็ญกุศลร่วมด้วยในฐานะ
อดีตเจ้าอาวาส.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ พระองค์นั้น ได้ทรง
บำเพ็ญพระกรณียะ อำนวยประโยชน์ชนเกอกุลแก่พระ
ศาสนาและประเทศชาติเป็นอเนกประการ กล่าวโดย
สังเขปในส่วนพระศาสนา ได้ทรงวางแบบแผนแห่งการ
บริหารคณะสงฆ์ และทรงวางหลักสูตรการศึกษาพระ
ปริยัติธรรม ตลอดจนทรงรจนาดำรงการศึกษาพระ-
ปริยัติธรรมสืบมาจนปัจจุบันนี้ เป็นการอนุเคราะห์แก่
สหธรรมิกสพรหมจารีแม่ผู้เกิดในภายหลัง. ในส่วน
ประเทศชาติ นอกจากทรงเป็นกำลังในการจัดการ
ศึกษาแล้ว ยังทรงแสดงพระธรรมเทศนาและประทาน
พระโอวาทตามกาลานุกาล เหมาะสมแก่ฐานะแห่ง
บุคคลในดินนั้น ๆ ทั้งในคราวประทับอยู่ในกรุงเทพฯ
ทั้งในคราวเสด็จไปตรวจคณะสงฆ์ นับว่าเป็นการ
เพิ่มพูนรัฐาภิบาลโนบายยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น พระองค์

จึงทรงดำรงอยู่ในฐานะครูสุานิชะและปฐนียบบุคคล ทั้ง
ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ทุกหมู่เหล่า ตั้งเป็นที่ทราบ
กันอยู่โดยทั่วไป.

ในการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายประจำปี ได้เลือก
พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
วชิรญาณวโรรส ตีพิมพ์ทุกปีมา ในศกนี้ ได้เลือก
“ใจความแห่งพระโอวาทและเทศนา” ซึ่งสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า ฯ พระองค์นั้นได้ทรงแสดงประทาน
แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างวาระ ต่างบุคคล ใน
คราวเสด็จตรวจคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ ซึ่งพระ
ราชกวี่ (อุปคุตโต) เมื่อเป็นพระมหาอาบ และ
พระมหาชน ปหุญโส ป. ๖ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้จัด
และเรียบเรียงไว้ ตีพิมพ์ต่อจากศกที่แล้ว.

พระธรรมเทศนานี้ ได้ทรงแสดงธรรมะ อันผู้มี
หน้าที่นั้น ๆ พึงปฏิบัติ ทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์
นับว่าเป็นแบบฉบับอันดีในการตรวจคณะสงฆ์ ตลอด
ถึงตรวจราชการโดยทั่วไป และเป็นประโยชน์แก่ผู้

ประสงค์ธรรมะที่เป็นกรณีขงหลาย.

ขออำนาจแห่งกศลจรียาด้มมาปฏิบัติ อันพระ
 เถรานุเถระ ศิษยานุศิษย์ พระประยูรญาติ และ
 ผู้เคารพนับถือในพระองค์ ได้มีส่มาฉนั้ที่ พร้อมกัน
 บำเพ็ญอุทิศถวาย ด้วยอำนาจแห่งความกตัญญูกต-
 เวทิตาธรรมและคารวธรรม จงอำนาจอิสุวิบากวิบุล-
 มบุญผล แต่ส่มเด็จพระมหาส่มนเจ้า กรมพระยา-
 ปวเรศวิยาหลงกรณั้ แลส่มเด็จพระมหาส่มนเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, กับทั้งส่มเด็จพระสังฆ-
 ราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในอุปบัติตภพ
 นน ๆ ตลอดกาลนาน.

แลขอกุศลส่วนนี้ จงสำเร็จแต่ท่านเจ้าคุณพระ
 พรหมมุนี (ส่วจเถระ) โดยสุานนิยม จงทุกประการ.

ขออำนาจแห่งกศลจรียา ที่สำเร็จด้วยส่ามคคธรรม
 เหล่านี้ จงเป็นพลวปัจจย ส่มฤทธิผลท่นาปรารธนา
 และความส่ขแก่ผู้ร่วมบำเพ็ญกุศลนี้โดยท่วกัน เทอญ ๆ
 มหามกุฎราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ทรงแสดงความแปรปรวนของสังขตธรรม

เทียบด้วยโบราณวัตถุ

ประธานพระธรรมเทศนา ทรงปรารภถึงถาวร-
วัตถุในเมืองเก่า ที่ทำไว้อย่างมั่นคงแข็งแรงแล้ว ยัง
รู้จักเป็นของหักพังชำรุดทรุดโทรมได้ เหลืออยู่แต่
ทรากซึ่งปรากฏแก่ตาผู้ตามเสด็จไปเมื่อวันวานนี้ มีใจ
ความว่า เมืองนั้นเดิมก็เป็นพระนครหลวงทำมั่นคงแข็งแรง
มีของก่อสร้างใหญ่โตมากมาย บดินมากลาย
เป็นป่า เหลืออยู่แต่ทรากกล้าวคอกของอันหักพัง ควร
ปรารภเอาเป็นคติว่า อนันตธานเมืองจะตั้งอยู่ได้ ก็เพราะ
มีกำลังอาจทานอันตรายภายในภายนอก และเป็นไป
ทันสมัย เมืองศรีสัตนาขมมาเป็นดังนั้นไป สู้ให้เห็น
ว่าชาติกำลังหรือถาหลังล่วงเวลา ความสามัคคี ย่อม
เป็นกำลังอันใหญ่ของบ้านเมือง ถ้าแตกสามัคคี กำลัง

๑. พระราชกวี (เมื่อครั้งเป็นพระมหาอาบ อุปคุตโต) จดเรียบเรียง

๔ กอดยหรือต้นทเดียว ๕ เห็นเหตุอย่างนี้ ควรรักษาความ
 ๖ ตามคคตงแต่ในครอบครัวของตนออกไป ๗ ไม่ควรชะล่า
 ๘ ใจให้ช่องแก่ความประมาท ๙ มัวประมาทเสียแล้ว
 ๑๐ ย่อมจะล่าหลังเขา ทานตัวไว้ไม่อยู่ ๑๑ อนึ่ง จงดูของ
 ๑๒ ก่อสร้าง ๑๓ แม่เป็นของหาวิญญานมิได้ ๑๔ ยังมารู้จักปรัก
 ๑๕ หักพัง ๑๖ คนเราจำจะต้องตายไปก่อน ในเวลายังมีชีวิต
 ๑๗ อยู่ ควรทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัว แก่บ้าน
 ๑๘ เมือง แก่พระศาสนา อย่าเกิดมาแล้ว ตายไปเปล่า.

๑ ว่าด้วยกรรมนิยธรรม^๑

๑๑ ทรงแสดงกรรมนิย ๑๒ คือพระอันเป็นหน้าที่ของกุลบุตร
 ๑๓ จะพึงประพฤติแก่ผู้ ๑๔ อน ๑๕ ตั้งตนแต่คนร่วมสังกุลเดียวกัน
 ๑๖ ตลอดถึงเพื่อนร่วมบ้าน ๑๗ ร่วมเมืองร่วมชาติร่วมศาสนา
 ๑๘ กรรมนิยของบุคคล ๑๙ โดยย่อมี ๒ ๒๐ คือ บุปพการ ๑

๑. ตั้งแต่นั้นไปเป็นสำเนาพระธรรมเทศนา กราวเสด็จมณฑลกรุงเก่า
 พ.ศ. ๒๔๕๖ ซึ่งพระมหาชน วัฑฒนนีเวศวิหาร จกและเรียบเรียง

ปฏิการ ๓ ความทำอุปการก่อนเรียกบุพการ เป็น
 ภาระ^๑ของผู้ใหญ่ ๆ ได้ทำภาระ^๑นั้นแล้ว ได้ชื่อว่า
 บุพการ^๑ เป็นเจ้าบุญนายคุณของผู้^๒น้อย ความทำ
 อุปการ^๑ตอบเรียกปฏิการ เป็นภาระ^๑ของผู้^๒น้อย ๆ
 ได้ทำภาระ^๑นั้นแล้ว ได้ชื่อว่า^๑กตัญญูกตเวที เป็นคน^๒
 จักอุปการ^๑อันท่านทำแก่ตนและฉลองคุณท่าน โดยฐาน
 เป็นบุพการ^๑ ควร^๒เลี้ยงบุตร^๑บุตร^๑ของตน ส่งเคราะห์
 ศิษย์^๑และบริวาร โดยฐาน^๑เป็น^๒กตัญญู ควร^๑เอาใจใส่
 โนกั้น โดย^๑นั้นเป็น^๒สามภรรยา การ^๑ส่ง^๒เคราะห์ญาติ
 และมิตร^๑สหาย เกอ^๑กมล^๑บรรพ^๑ชิต เผื่อ^๑แผ่^๑แก่^๑คน^๒อนาถา
 โดย^๑ฐาน^๑เป็น^๒คน^๑กตัญญูกตเวที ควร^๑อุป^๑ฐาก^๑บิดา^๑มารดา
 และ^๑อาจารย์^๑ของตน ควร^๑ออก^๑ทรัพย์^๑หรือ^๑แรง^๑ถวาย^๑พระ
 เจ้า^๑แผ่นดิน เผื่อ^๑ช่วย^๑ราชการ^๑บ้าน^๑เมือง แล^๑อด^๑หนุ^๑
 พระ^๑สงฆ์ ด้วย^๑ออก^๑ทรัพย์^๑หรือ^๑แรง^๑ให้เป็น^๑กำลัง^๑แก่
 พระ^๑ศาสนา เผื่อ^๑ถึง^๑คราว^๑จะ^๑ควร^๑ปลุก^๑ฝัง^๑อุปการ^๑ไว้ใน
 ผู้^๑ใด^๑ผู้^๑หนึ่ง^๑ก่อน^๑ก็^๑ทำ^๑ไป ไม่^๑ทำ^๑ใจ^๑คับ^๑แคบ เผื่อ^๑ถึง^๑คราว

จะควรตอบแทนคุณท่าน ก็ชวนชวายทำ ไม่ควรละเลย
เฉยเสีย.

ทรงเปรียบเทียบเหมือนร่างกาย ให้ทำ ประโยชน์แก่หมู่

คนทั้งหลายผู้ตั้งอยู่เป็นหมู่กัน ย่อมมีพระเจ้าแผ่นดิน
ปกครองเป็นหัวหน้า คอยดูแลทุกข์สุขของราษฎร
เปรียบด้วยอดตภาพ พระเจ้าแผ่นดินเปรียบเหมือน
ศีรษะที่เป็นประธานแห่งอดตภาพ ประชากรราษฎร
เปรียบเหมือนอಂಗคพพะเน ๆ มีแขนขาเป็นต้นทมิ
ในร่างกาย ก็ช่วยทำธุระให้ร่างกายไม่เสียเปล่า คน
ที่ดมอุปการแก่หมู่ เปรียบเหมือนสติปัญญา เกิดขึ้น
เพื่อเป็นประโยชน์แก่อดตภาพมาก คนที่เลวมีแต่จะ
ประทุษร้ายหมู่ เปรียบเหมือนโรคเกิดขึ้นเพื่อผลาญ
อดตภาพ เกิดมาเป็นคนอยู่ในหมู่ใด ไม่ควรทำตน
ให้เลวทรามมีแต่ผลาญหมู่ อันเขาจะพึงคิดเตียน เสีย

ข้อเสีย ควรทำตนให้เป็นคนดี ที่เขาจะพบนับถือว่า
อยู่ไม่หนักหน้ำ ยิ่งทำอุปการให้แก่มุมได้ยิ่งดี.

ทรงแสดงพลธรรม

ทรงแสดงกำลังของผู้ครองเรือน ทรงยกกำลังกาย
อันเป็นประการทศนชนแสดงก่อน.

กำลังกายย่อมเป็นมูลสำคัญแห่งกำลังอย่างอื่น คน
มีโรคภัยไข้เจ็บไม่แข็งแรง ไม่อาจทำการหาทรัพย์สิ้น
ขาดทรัพย์สิ้น ก็ยากที่จะทำความดี ขาดความดี ก็ยาก
ที่จะหาพวกพ้อง เหตุฉะนั้น จึงควรบำรุงกำลังกายให้
บริบูรณ์ ทางบำรุงกำลังกายนั้น คือรู้จักประมาณ
ในการกิน ในการนอน รักษาอิริยาบถ นั่ง นอน ยืน
เดิน ให้เป็นไปสม่ำเสมอ รักษาร่างกายผ้านุ่งและ
ที่อยู่ให้สะอาด เว้นของไม่สบายมีสุราฝิ่นกัญชา
เป็นต้น เสพแต่ของสบายมีอาหารและเกศช้อนถูกแก้
ชาติเป็นต้น ระวังป้องกันโรคก่อนยังไม่เกิด ระวังรักษา

โรคอันเกิดขึ้นแล้ว ไม่ทอดทิ้งไว้ รักษาใจให้สงบ
อย่าให้วุ่นไปด้วยความทะยานอยาก และความเสียใจ
แค่นใจ ทำตนให้สบายเป็นนิตย์ไป เมื่อกำลังกาย
เป็นผาสุกปราศจากโรคภัยแล้ว จึงได้ช่องเพื่อจะชวน
ชวายนหากำลังอย่างอื่นต่อไป.

(ทรงแสดงเมื่อวันหลังต่อวัชตันในกณฑ์เดียวกัน)

ทรงแสดงกำลังของผู้ครองเรือนต่อจากวานนี้ คือ
ผู้ที่จะชื่อว่าตนได้ในโลกนี้ ต้องพร้อมด้วยกำลัง
& ประการ คือ กำลังกาย ๑ กำลังทรัพย์ ๑ กำลัง
คุณ ๑ กำลังพวกพ้อง ๑.

กำลังกายนั้น ได้ทรงแสดงแต่เมื่อวานนี้แล้ว วัน
นี้จึงทรงอธิบายในข้อเป็นลำดับไป

ทรัพย์ย่อมเป็นกำลังอุดหนุนให้ได้เลี้ยงตนในทาง
ปราศจากโทษ ให้ได้เลี้ยงคู่ผัวเมีย เลี้ยงบิดามารดา
ผู้ไม่ตรีกับญาติมิตร ช่วยทำนุบำรุงและเกื้อกูลพระ

ศาสตร์ และให้กำลังอย่างอื่นกว้างออกไป คนมีทรัพย์
 จึงมีความบริบูรณ์ และทำประโยชน์ได้มากกว่าคนไร
 ทรัพย์ เหตุนี้ จึงควรบำรุงกำลังทรัพย์ให้มั่นคง แล้ว
 ทรงแสดงวิธทางบำรุงกำลังทรัพย์ คือให้หมั่นประกอบ
 การงานต่าง ๆ อันปราศจากโทษ ให้เหมาะแก่เวลา
 และถิ่นฐาน ครั้นหาทรัพย์ได้แล้วควรรักษาไม่ให้เป็น
 อันตราย ไม่จับจ่ายสุรุ่ยสุร่าย แต่ไม่ควรตระหนี่
 เห็นยวนแน่นจนเกินไป ถึงคราวควรจับจ่าย พึงจับจ่าย
 ตามควร คนรามีทรัพย์ แต่มีคุณความดีไม่เทียม
 เขา เขาก็ไม่นิยมนับถือ เช่นคนตระหนี่เสียตายทรัพย์
 ไม่กล้าออกเรียไรในการแผ่นดิน และในการกุศล
 หรือในการอันเป็นประโยชน์ คนผู้กล้าทำ ย่อมดูหมิ่น
 ไม่นับถือ เข้ากับเขาไม่ติด อยู่ไม่เป็นสุข เหตุนี้
 จึงควรบำรุงกำลังคุณให้เจริญ เขามีคุณเป็นต้นว่า
 ความเพียรแลความอดทน ก็ทำตนให้เป็นผู้มีคุณเช่น
 นั้น ไม่ให้ด้อยกว่าเขา คุณอย่างใดยังไม่ มี อบรมให้

มชน ทมแล้วรักษาให้มั่นคง อย่าให้เสื่อมเสีย มีแต่
 เจริญ คนตัวผู้เดียว จะทำการหาเลี้ยงชีวิตไม่ได้ถึง
 ไหน ถ้าสองคนผิวเมียได้ช่วยกันทำกว้างออกไป ยังมี
 ลูกโตพอช่วยทำการได้ ยิ่งได้ความสะดวกเข้า ยิ่งอาศัย
 คนอื่นนอกครอบครัวได้ด้วย กำลังก็งมมากเข้า พึงเห็น
 ตัวอย่างในการบอกแซกช่วยกันทำนา คนครัวเดียว ๆ
 ย่อมทำนาได้มาก เหตุนี้ จึงควรบำรุงกำลังพวกพ้อง
 ไว้ให้พร้อม ทางบำรุงกำลังพวกพ้องนั้น คือ ทำ
 ความปรองดองในระหว่างครอบครัว สนิทสนมกับญาติ
 มิตร ชอบพอกับเพื่อนบ้าน ส่งเคราะห์เอาใจกันด้วย
 วัตถุสำหรับส่งเคราะห์ ๔ ประการ คือ ให้ทรัพย์สิน
 ของเกอูกุลกัน ๑ พุดเอาใจกัน ๑ ช่วยธุระของกัน
 และกัน ๑ วางตนสม่ำเสมอไม่ถือตัว เพราะมีทรัพย์สิน
 หรือยศแปลกกว่าเขา ๑ และข้อตรงในเขา ควรตรวจดู
 กำลังเหล่านี้ของตน อย่างใดยังบกพร่อง จงชวนชวาย
 ทำอย่างนั้นให้เต็มทีบริบูรณ์แล้ว จงรักษาไว้อย่าให้

เลื่อมลง เช่นนี้จะได้องความสะดวก อาจเลยงชีวิต
 ปราศจากความติดขัด ในหมู่ที่กำลังแข่งขันกันอยู่ ขอ
 ว่ามีชัยชนะในโลกนี้ แล้วจงอาศัยกำลังทั้ง ๔ ประการ
 นี้ บำเพ็ญกุศลสุจริตและความดี ความงามให้บริบูรณ์
 เพื่อได้ชัยชนะในโลกหน้า นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญ
 ผู้มมปัญญาจากเอาชัยชนะในโลกทั้งสองเช่นนี้ว่าเป็น
 คนฉลาดแท้จริง.

ทรงสั่งสอนพระสงฆ์ว่าด้วยธรรม

สำหรับผู้ใหญ่

ท่านทั้งหลาย ที่เป็นเจ้าคณะปกครองหมู่คณะ
 หรือเป็นครูบาอาจารย์ของเขา ก็ควรเอาใจใส่ทำธุระ
 พระศาสนา ตามหน้าที่ของตน ๆ ดำเนินตามปฏิบัติ
 ของสมเด็จพระบรมศาสดา ที่พระองค์นั้น่อมพระชนม-
 ชีพของพระองค์เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่คิดถึงความ
 ยากความลำบากส่วนพระองค์ ตั้งแต่ตรัสรู้จนนิพพาน

ทรงยังกาลให้ล่วงไปด้วยทรงบำเพ็ญสุดศุภการ สัมปทา
 คือก่อกุลแก่ผู้อื่น ไม่ได้มัวเสวยวิมุตติสุขเฉพาะพระ
 องค์ พระสาวกผู้เป็นศิษย์ของพระองค์ ก็ร่วมพระ
 พุทธประสงค์ด้วย ช่วยกันนำคำสั่งสอนนั้น ๆ สั่งสอน
 กันสืบมา รักษาขนบธรรมเนียมให้เป็นไปตามแบบ
 แแผน ดั่งนี้ เราเป็นศิษย์ของพระบรมศาสดา ควร
 ดำเนินตามปฏิปทาของพระองค์ รับภาระพระศาสนา
 เอาเป็นธุระในการปกครองหมู่คณะ และสั่งสอนผู้อื่น
 ทำตนให้เป็นคนมั่นคง ให้เป็นแบบอย่างของผู้รอบ
 ใ้ผู้น้อยมีความนิยมนับถือรักใคร่ อำนาจเอาไว้ใช้
 ทิหลัง เมื่อเห็นว่า ไม่มีทางอื่นจะดีกว่า เช่นนัยอม
 ฎกใจผู้น้อยไว้อยู่ หงรกกทงกลว อนึ่ง ชาวบ้านเขาหา
 กินลงทุนรอนแต่ยงเตยเตยเตย แล้วยังแบ่งส่วนมา
 บำรุงพระสงฆ์ เช่นนี้ เพราะเขาเห็นแก่ศาสนา ฝ่าย
 พระสงฆ์ควรเปลืองหนักของเขา ด้วยเอาเป็นธุระพระ
 ศาสนา สั่งสอนเขาให้ตั้งอยู่ในความดี รับเอาลูกเต้า

ของเขามาเลี้ยงไว้ เอาใจใส่ปกครองแลสั่งสอนให้ได้
 ความรู้แลตั้งตัวในความดี ดั่งนี้ จึงเปลืองหนี้ของเขา
 ได้ จักเป็นไปเพื่อความสวัสดิ์แก่ตน ๆ.

ว่าด้วยบุคคลควรเคารพ

ประธานพระธรรมเทศนา ทรงปรารภถึงการที่
 ราษฎรพากันมากระทำความเคารพต่ออันรับพระองค์ จึง
 ได้ทรงยกบุคคลที่ควรเคารพและไม่ควรเคารพขึ้นแสดง
 ทรงแยกบุคคลที่ควรเคารพออกเป็น ๓ จำพวก คือเป็น
 ผู้ใหญ่โดยชาติ ๑ เป็นผู้ใหญ่โดยวัย ๑ เป็นผู้ใหญ่
 โดยคุณ ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้ เป็นผู้ควรได้รับความ
 เคารพของคนอื่น ผู้ที่มาทำความเคารพแก่บุคคล ๓
 จำพวกนี้ ย่อมเป็นสุขกายสบายจิต มีแต่ความจำเริญ
 บุคคลที่ไม่ควรเคารพ ทรงยกพวกคนพาลและพวกโจร
 เป็นตัวอย่าง ผู้ที่ทำความเคารพแก่คนจำพวกนี้ ย่อม
 เป็นอวมงคล ไม่เป็นทางแห่งความเจริญ การที่

ราษฎรพากันมาทำความเคารพแก่พระองค์ ^๕ชื่อว่า
เคารพในพระมหากษัตริย์และราชสกุล ^๕จัดว่าเคารพ
โดยชาติ อีกฝ่ายหนึ่ง ^๕ชื่อว่าเคารพในสมเด็จพระบรม-
ศาสดาแลพระพุทธศาสนา ^๕จัดว่าเคารพโดยคุณ ^๕ยอม
เป็นสวัสดิมงคลแก่ตน ๆ.

พระอนุศาสน์เนื่องด้วยเรื่องให้รู้จัก ถือเอาประโยชน์แห่งการเป็นหมอ

ประธานพระอนุศาสน์ ^๕ถึงเรื่องให้รู้จักถือเอา
ประโยชน์แห่งการเป็นหมอ ^๕คือให้ม่ใจเออเพื่อต่อ
พระสงฆ์ด้วยกัน ^๕ตลอดถึงพวกชาวบ้าน ^๕ในเวลาที่เขา
ป่วยไข้ ^๕ช่วยรักษาพยาบาลด้วยจิตเมตตา ^๕ไม่เรียก
ขวัญเข้าค้ำยา ^๕ไม่รับบำเหน็จรางวัล ^๕ประโยชน์ที่จะ
พึงได้ ^๕คือผู้ที่ได้รับอนุเคราะห์หม่อมความนับถือ ^๕มักมีการ
อะไร ^๕ช่วยเอาเป็นธุระ ^๕เช่นนั้น ^๕ประโยชน์ที่ได้รับชื่อว่า
ชอบธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย ^๕มีพระบางองค์ตรงรงเกยจ

พระหมอ เป็นการเคร่งเกินไป ทรงอธิบายถึงการที่
ให้รู้จักปฏิบัติพระวินัย คือไม่ให้ถือเคร่งเกินจนเสีย
ประโยชน์ แต่ไม่ให้หลวมเกินไปจนกลายเป็นสะเพร่า
ต้องรู้จักปฏิบัติให้พอดี จึงจะได้รับประโยชน์จากการ
ปฏิบัติพระวินัย.

ทรงสั่งสอนพระชุตงค์

ในเบื้องต้น ทรงแสดงเหตุที่ทำให้ประชุมพระชุตงค์
เฝ้าในวันนั้น คือทรงพระดำริเห็นว่า พระชุตงค์ในบัด
นั้นมีความประพฤติไม่น่าเลื่อมใสไม่สมแก่พระชุตงค์
เช่นเดินทางมีผู้หญิงแลเด็กผู้ชายตามไปด้วย บังกลด
ที่ใกล้ประชุมชน เพื่อประสงค์จะให้ชาวบ้านรู้ ห้อย
ลูกประคำและดอกไม้เท้าเข้าไปในบ้าน แสดงตนว่าเป็น
พระชุตงค์ด้วยมุ่งลามมุ่งสรเสรีญเป็นใหญ่ มีพระ
ประสงค์จะทรงชี้แจงให้พระชุตงค์เข้าใจในเรื่องถือชุตงค์
จะได้รู้จักถือเอาประโยชน์ที่ควรจะได้ ทรงแสดงต้น
เค้าของชุตงค์ ที่พระแต่ก่อนได้ประพฤติกันมาอย่างไร

และมีผลอย่างไร ๆ พระแต่ก่อนท่านประพาศิกันมา
 ด้วยความเป็นผู้สันโดษมีกนน้อย มีผลคือทำตนให้สงบ
 เป็นกายวิเวก เป็นทางให้บำเพ็ญจิตวิเวกต่อไป และ
 แบบเก่าที่ท่านคิดให้มีบริกขารเฉพาะแต่พอดี เช่น
 บริกขาร ๘ และกลดเป็นต้นนั้น เพราะเป็นของต้อง
 การใช้ พอเอาไปคนเดียวได้ คล้ายกับเครื่องเดินทาง
 ของทหาร เหมาะสำหรับผู้เดินทาง เป็นธรรมเนียม
 ทัดมาก แต่พระในบัตนมกประพาศิกันคิดด้วยความ
 งมงาย ไม่รู้ว่าชุดงค์เป็นอย่างไร มุ่งหมายผลอย่างไร
 จึงพาให้ประพาศิเขวไม่ถูกทาง การมาชุดงค์เพื่อหาที่
 วิเวก กลับมาปักกลดใกล้บ้านถือไม้เท้า แขนวลู
 ประคำเข้าไปในบ้าน แสดงตนให้เขารู้ว่ามาชุดงค์
 หงมความทะนงด้วยประการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่นพระ
 ชุดงค์ทูลตอบด้วยความทะนงเมื่อเวลาเช้า การถือ
 ชุดงค์เดยวัน สักแต่ว่าเป็นพิธี จะว่าอยู่ป่าก็ไม่ใช้
 โคนไม้ก็ไม่เชิง และไม่ใช่อัพโลกาสที่แจ้ง ไม่ควร

หนองตอจนเกินไป ไม่ควรปักกลดใกล้ที่ประชุมชน
 ควรเลือกหาที่ไม้ไกลไม้แค่นักจากหมู่บ้าน พอมา
 บิณฑบาตถึง ไม่ควรถือไม้ธนูเป็นการผิดกิจพระวินัย
 และอย่าเอาอย่างฤๅษีแขวนลูกประคำไม้เครื่องเครารุงรัง
 ลูกประคำไม้สำหรับนั่งถึงพุทธคุณหรือเจริญกรรมฐาน
 ฐาน เช่นจบ ๓ ก็ชักลูกประคำไปเม็ด ๓ จนครบ ๓๐๘
 เพื่อทำใจให้เป็นสมาธิ จึงจะมีประโยชน์ อนึ่งการมี
 ธรรมผู้หญิงติดไปด้วย เป็นมลทินของบรรพชิตทั้งผิด
 กิจพระวินัยที่ท่านห้ามไม่ให้ชวนผู้หญิงเดินทางร่วม
 กัน แม้ถึงจะเป็นเด็กผู้ชายก็ไม่ดี เพราะเคยมีพระบาง
 องค์ใช้ให้เป็นผู้ช่วยประกาศตนแก่ชาวบ้านให้เขานิยมนับถือ
 หวังจะได้ลาภได้ผลอันเป็นทางเลียงชีพไม่ชอบ
 ธรรม การมาขุดงค์ไม่ควรหวังลาภหวังผลสักการะอามิส
 ต้องมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ และอบรมจิตด้วยคุณธรรม
 ทัด แล้วทรงแสดงขุดงค์ ๓๓ ทรงอย่างสูง อย่างกลาง
 อย่างต่ำ ที่พระแต่ก่อนท่านประพฤติกันมาอย่างไร

ตั้งตนแต่การสมาทาน ตลอดถึงอันถึงอันเป็นผลที่
มุ่งหมาย ให้ละความประพฤตินั้นไม่สมควรดังกล่าว
แล้วนั้นเสีย ประพฤติตนให้เป็นผู้กนอยสันโดษ
ประกอบด้วยสมาจารอันบริสุทธิ์ มีศีลแล้วตัดคุณอัน
ปราศจากโทษสมควรแก่ชู้ตงค์ แล้วทรงแสดงหัวใจ
กัมมฐาน อันจักให้สำเร็จผลแก่ผู้มุ่งชู้ตงค์คุณนนั้น ๆ.

ทรงแสดงธรรมเครื่องแก้ความติดขัด

ธรรมดาคณเราแม้จะตั้งตนได้แล้ว ก็ยังต้องพบ
ความขัดข้องในระหว่าง ๆ อีก เพราะฉะนั้น ต้องบำเพ็ญ
คุณธรรมไว้เป็นเครื่องแก้ความติดขัดนั้น ๆ ให้บริบูรณ์
ขอตนใหม่บุญญารูจักคนกว่าเหตุผล แหวกช่องความ
ติดขัดนั้น ๆ ให้ลุไปได้ แลให้มัสติคอยเห็นยวรง
ให้ใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง ให้มีความเพียรบากบั่น
มุ่งจะชวยผลที่หมายให้ได้ หากจะย่อท้อเสียใน
กลางคัน ให้มีขันติความอดทน ยังชวยผลที่หมาย

ไม่ได้ ไม่ทอดธุระเลย ทรงยกพระบรมศาสดา ทรง
 แลวงหาโมกชธรรมจนได้ แลพระชนกเรือแตก ไม่
 ทอดอาลัยในชีวิต พยายามว่ายน้ำไปจนรอด ชน
 เป็นตัวอย่างของผู้หมั่นคุณธรรมเหล่านี้.

เทศน์เรื่องพระฉาย

ประธานพระธรรมเทศนา อนุโมทนาภักตทาน
 ของมหาชน ทรงแสดงพระพุทธรูป ทรงยกพระฉาย
 ชนเป็นที่อ้าง ว่าเป็นที่สื่อพระเกียรติคุณของพระ-
 ศาสดาเพียงไร แม้จะเสด็จนิพพานนานแล้ว มหาชน
 ยังพากันมาทำสักการบูชาเจดีย์ ที่เข้าใจกันว่า พระ
 ศาสดาของตนได้มาประทับบังฝนแล้วฉายพระรูปให้
 ปรากฏไว้ คำนี้จะเท็จจริงอย่างไรก็ตาม แต่ข้อสำคัญ
 ได้แสดงพระคุณของพระองค์ ให้ปรากฏว่า เป็นที่
 สักการะเคารพของมหาชนทั่วไป แลตามที่เขาพูด
 กันว่า คนบาปหนาหาได้เห็นพระฉายไม่ คนที่เป็น

ลัทธิบุรุษ จึงจะได้เห็นพระฉาย คำนี้ไม่ใช่เหตุผล
 เสียทีเดียว เป็นคำอุปมาที่เปรียบด้วยพระโอวาทของ
 พระศาสดา ที่ประทานแก่พระวักกิลว่า ผู้ใดเห็นธรรม
 ผู้นั้นชื่อว่าเห็นพระองค์ ผู้ใดเห็นพระองค์ ผู้นั้นชื่อว่า
 เห็นธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อชนทั้งหลายได้มา
 นมัสการพระฉายแล้ว ควรระลึกถึงพระคุณสมบัติของ
 พระองค์ด้วยน้ำใจอันแจ่มชัดจนได้ศรัทธาเลื่อมใส จึงจะ
 ชื่อว่าได้เห็นพระองค์ ความเห็นนั้นเป็นอย่างประเสริฐ
 ที่เรียกว่าทศสันดานุตตริยะ แลควรปฏิบัติตนให้
 ดำเนินตาม ปฏิปทา ของ พระองค์ที่ ได้ทรงไว้เป็นแบบ
 อย่างเช่นนั้น จักได้รับประโยชน์แห่งการมานมัสการ
 พระฉายโดยแท้จริง.

ทรงแสดงสมณปฏิบัติ

ประทานพระโอวาทแก่พระสงฆ์ ทรงสั่งสอนให้
 ตั้งอยู่ในสมณปฏิบัติ ตั้งตนแต่ให้มีสมณสัญญา
 ตั้งอยู่ในสังวร มีหิริโอตตปัสสะ รู้จักละอายแลเกรง

ความผิด ไม่กล้าประพฤติชั่ว มีเมตตากรุณา ไม่
 ทำตนเป็นคนดูร้าย มีหิริโอปปาติกะ ไม่ให้ผู้อื่นทำ
 สิ่งผิด แลเมษนติ รุ้จักอดทนต่อเหตุการณ์นั้น ๆ
 โดยสุภาพเป็นผู้ใหญ่ ควรประพฤติตนให้เป็นคนว่าง่าย
 เข้าผู้ใหญ่ให้ติด ทำตนให้เป็นกำลังของท่าน โดย
 สุภาพเป็นผู้ใหญ่ ควรมีใจโอบอ้อมอารีผู้น้อย ตลอด
 ถึงเอาใจใส่ดูแลวัดไพร่บรุษ ที่เป็นเจ้าคณะควร
 หมั่นเอาใจใส่ตรวจตราการในหน้าที่ แนะนำผู้น้อย
 ให้มีสังวร แลชักโยงให้ไปมาถึงกัน ให้มีความ
 สามัคคีกับพวกชาวบ้าน เช่นนี้ จึงจะเป็นทางแห่ง
 ความจำเริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ว่าด้วยให้ทำตนให้เป็นประโยชน์

แก่ครอบครัว ชาติ ศาสนา

คนเราที่เกิดมาแล้ว ควรทำตนให้เป็นประโยชน์
 ทรงเปรียบด้วยของที่ไม่มีวิญญาณเช่นผักตบชวา เกิด

มาหาประโยชน์มิได้ มีแต่จะประทุษร้ายพิชพรรณ
 อย่างอน ของที่เกิดมาเป็นประโยชน์ เช่นข้าวเกิดมา
 เพียงชีวิตคนได้ ในร่างกายของคนเราก็เหมือนกัน
 ที่เกิดมาให้โทษก็มี ให้คุณก็มี เช่นแผลและฝี
 เป็นต้นเกิดมาทำร้ายร่างกาย ทอนกำลังกายให้วิการ
 ให้ง่อยเปลี้ยเป็นต้น ให้ถึงเสียชีวิตก็มี ที่เกิดมา
 มีประโยชน์เช่นกล่อมเนื้อเป็นต้น แม้ในฝ่ายคนเรา
 ที่เกิดมา มีประโยชน์ก็มี ไม่มีประโยชน์ก็มี ที่เกิด
 มาไม่เป็นประโยชน์นั้น เช่นเกิดมาไม่ได้ทำกิจอัน
 เป็นหน้าที่ของคนเรา หรือซ้ำให้โทษก็มี เช่นคน
 เบียดเบียนเขา ด้วยประทุษร้ายชีวิตร่างกายแลทรัพย์สิน
 ของเขาเป็นต้น ที่เกิดมาเป็นประโยชน์นั้น คือรู้จัก
 ทำกิจอันเป็นหน้าที่ของตน ๆ เช่นเป็นคนขยันไม่เกียจ-
 คร้าน หมั่นทำมาหากิน เลี้ยงตัวเองและครอบครัว
 ส่งเคราะห์เพื่อนร่วมบ้านเพื่อนร่วมเมือง ที่เป็นพ่อ
 เป็นแม่ของเขา ก็เอาใจใส่เลี้ยงดูลูก สอนให้มีความรู้

ให้รู้จักทำมาหากิน เมื่อดงคราวส่งเข้าเป็นทหารแล
 พลตำรวจภูธร อันเป็นหน้าที่ของลูกผู้ชายที่จะทำ
 ประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองของตน ไม่ปิดบังไว้ แล
 ธรรมดาคนที่จะรักษาตนอยู่ได้โดยสวัสดิ์ ก็ด้วยอาศัย
 พระพุทธศาสนาปกครองน้ำใจ เพราะฉะนั้น จึงควร
 บำรุงพระศาสนา อุดหนุนพระสงฆ์ด้วยปัจจัย & บริจาค
 ทรัพย์ช่วยในการปฏิสังขรณ์ เช่น เข้าเรียไรในการ
 ก่อสร้างกุฏิวิหาร โรงเรียน โรงพยาบาล สะพานน้ำ
 แลถนนหนทาง เป็นต้น รักษาตนใหม่ศัลยกรรมอันงาม
 ตามภูมิตามชนของตน ดงนแล จึงจะได้ชื่อว่าเกิดมา
 เป็นประโยชน์โดยแท้จริง.

๒๒ ทรงเทศน์เรื่องพระพุทธรบาท

ในเบื้องต้นทรงเล่าเรื่องพระพุทธรบาท ตามความ
 นิยมนับถือของมหาชน ถือกันมาว่า พระพุทธรเจ้า
 ได้เสด็จมาเหยียบบให้ปรากฏเป็นรอยพระบาทไว้ ความ

ขอนจะเท็จจริงอย่างไรกแล้วแต่การณ^๑ ทางทศควรจะ
 ถือโดยอุปมาธรรมาธิษฐาน ทรงเหยียบบรอยพระบาท
 ไวนั้น ได้แก่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้เป็นแบบ
 หลก^๒ แมถงพระองค์จะนิพพานแล้ว ธรรมะคำสั่งสอน
 ของพระองค์ ก็ยังปรากฏเป็นแบบแผนอยู่ ดุจดัง
 พระองค์ได้เหยียบบรอยพระบาทไว้ ชนที่เกิดมาใน
 ภายหลัง ระลึกถึงพระคุณของพระองค์แล้ว พงษ์ชา
 พระคุณของพระองค์ ด้วยปฏิบัติตามธรรมะคำสั่งสอน
 ของพระองค์ เป็นปฏิบัติบูชา ที่พระศาสดาทรง
 สรรเสริญไว้เมื่อใกล้จะนิพพานว่า เป็นบูชาอันยัง
 ประเสริฐกว่าอามิสบูชา ในลำดับนี้ ทรงแสดงพระ
 บารมสิบที่ก่อนเป็นพระคุณสมบัติที่พระศาสดาได้ทรง
 อบรมมา คือ ทาน ๓ ศีล ๓ เนกขัมมะ คือความ
 พรากรจิตไม่ให้ติดในกาม ๓ บัญญา ๓ วิริยะ ๓
 ขันติ ๓ ความสัจย์ ๓ อธิษฐานคือความมั่นคง ๓
 เมตตา ๓ อุเบกขาคือความวางเฉยได้ ๓ พระองค์

ทรงบำเพ็ญพระบารมีเหล่านี้มาไม่ทอดย ทรงตัด
 ช่องความติดขัดนั้น ๆ ได้ด้วยพระคุณสมบัติเหล่านี้เป็น
 ลำดับมา จนได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อ
 ได้ตรัสรู้แล้ว ก็ไม่ติดข้องน้อยแต่เฉพาะพระองค์ ยัง
 มีพระมหากุณาแก่สัตว์ทั้งหลาย ทรงแสวงหา
 ประโยชน์แก่ประชุมชนเป็นตง ยังพระชนมชีพของ
 พระองค์ให้ล่วงไปด้วยทรงบำเพ็ญสัจตูปการสัมปทา
 นักปราชญ์ทั้งหลาย จึงสรรเสริญพระองค์ว่า เป็น
 นายโกหรือโลกนาถ เมื่อใดทราบพระคุณสมบัติของ
 พระองค์เช่นนี้แล้ว ควรดำเนินตามรอยพระบาทของ
 พระองค์ที่ใดทรงเหยียบไว้กล่าวคือพระพุทธรายา.

ทรงแสดงมรรค ๘

ประทานพระธรรมเทศนา ทรงแสดงอัฐสังคิก-
 มรรค ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑
 สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๑ สัมมาวาจา เจรจา

ชอบ ๑ ส้มมากมีมันตะ ทำการงานชอบ ๑ ส้มมา
 อาชีวะ เลียงชีวิตชอบ ๑ ส้มมาวายามะ เพียรชอบ ๑
 ส้มมาสติ ระลึกชอบ ๑ ส้มมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ ๑
 ทรงอธิบายความพออนุรูปแก่ความปฏิบัติของประมุข-
 ชนเหล่านั้นแล้ว ในที่สุดทรงสรุปความว่า พระศาสดา
 ของเราทั้งหลาย พระองค์มีพระมหากษัตริย์แห่งหมู่สัตว์
 เป็นอย่างยิ่ง ไม่เฉพาะแต่ทรงเหยียบรอยพระบาท
 ไว้ในศิลาให้คนบูชานับถืออย่างเดียว พระองค์ยังทรง
 แสดงธรรม วางชนบทรหมเนียมไว้ เป็นประดุจรอย
 พระบาทของพระองค์ เราทั้งหลายควรระลึกถึงคุณ
 ของพระองค์ แล้วควรดำเนินตามรอยพระบาทของ
 พระองค์ กล่าวคือประพฤติตามพระบรมพุทโธวาท
 คำสั่งสอนของพระองค์ จึงจะส้มกับเป็นผู้นับถือ
 พระพุทธศาสดา.

ทรงแสดงธรรมเปรียบด้วยท่าเรือ

ทรงแสดงธรรมเปรียบด้วยท่าเรือ เรือเปรียบ

เหมือนอดตภาพ อันธรรมดาเรือกกำลังเล่นอยู่ใน
 มหาสมุทร จะบรรลุถึงท่าเรือได้สัมประสงค์ ก็เพราะ
 ไม่ร่วล้าลุ่มจมเสียในระหว่างทาง แลต้องทำเรอนั้น
 ให้เบา ไม่ให้หนักหรือเพียบเกินไป เรือกกล่าวคือ
 อดตภาพก็เหมือนกัน จะบรรลุความสุขความเจริญได้
 ก็เพราะไม่ประพฤดิเสียหยา ตั้งตนไว้โดยชอบ แล
 ต้องให้เบา กล่าวคือไม่ให้มีบาปอกุศล บำเพ็ญแต่
 กุศลความดีความชอบ ต้องรู้จักถอยคดขาด เมื่อ
 พบความติดขัดเข้า ก็รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล
 ใช้สติคอยควบคุมเหนี่ยวรั้งไม่ให้พลั้งพลาด มีวิริยะ
 เพียรบากบั่น ไม่ย่อท้อเสียในกลางคัน ดังนี้ ก็จะ
 นำเรือกกล่าวคืออดตภาพของตน บรรลุความสุขความ
 เจริญที่ตนปรารถนาได้โดยสวัสดิ์.

พระดำรัสแก่พวกเจ้าคณะในกรุงเก่า

(ทรงเรียบเรียง)

ขอเจ้าคณะทั้งหลายจงมนตรีการความที่กล่าวต่อไปนั้

ในพระพุทธศาสนา^๕ มีเมตตาเป็นคุณสำคัญ
 อย่างหนึ่ง^๕ พระบรมศาสดาของเราทั้งหลายได้เสด็จ
 ออกทรงผนวชแสวงหาทางพระโพธิญาณแลทรงบำ-
 เเพ็ญสัมมาสัมพุทธกิจ^๕ ก็ด้วยอำนาจพระเมตตา พระ-
 สงฆ์สาวกผู้เป็นกำลังช่วยประกาศพระศาสนา^๕ ครบ
 ศาสดายังทรงพระชนม์อยู่^๕ แลรักษาพระศาสนามา
 เมื่อนิพพานแล้ว^๕ ก็เพราะมีเมตตาเหมือนกัน เรา
 ทั้งหลายผู้เกิดในภายหลัง^๕ ยังได้พบพระพุทธศาสนา
 ได้มาอุปสมบทแลปฏิบัติพระธรรมวินัย^๕ ได้ผลอันดี
 งามโดยสมควรแก่ความปฏิบัติ^๕ ก็เพราะพระเมตตา
 ของพระบรมศาสดาแลพระสงฆ์สาวก^๕ เมื่อเป็นเช่นนั้น^๕
 พวกเรา^๕ ก็ขอ^๕ เป็นหนอุปการะของท่าน^๕ อันคนเป็นหน
 ทรัพย์ของเขา^๕ ก็จะต้องให้ดอกเบี่ยค่า^๕ ้วยการแลใช้
 ต้นเงิน^๕ ไม่ทำอย่างนั้น^๕ ก็เป็นคนโกงหรือคนสันคิด
 เสียชื่อเสียง^๕ ันใด^๕ อันคนผู้เป็นหนอุปการะของท่าน^๕
 ผู้^๕ ทำใจด้านเสีย^๕ ไม่คิดตอบแทนเมื่อถึงคราว

จัดว่าเป็นคนนอกตัญญู เป็นคนใช้ไม่ได้ เหตุฉะนั้น
 เราจึงควรคิดฉลองพระองค์พระบรมศาสดาแลพระสงฆ์
 สาวก ทางที่เราควรจะฉลองพระองค์ท่านนั้น ก็คือช่วย
 รักษาพระพุทธศาสนาให้ยดไปเพื่อคนเกิดภายหลังออก.

อนึ่ง พวกเราไม่ได้หากินตามลำพังตนเอง ย่อม
 อาศัยนาพนาแรงของคฤหัสถ์ เขาต้องออกกำลังกาย
 กำลังความคิด ได้ความเหน็ดเหนื่อยลำบาก ออก
 กำลังทรัพย์เลี้ยงได้เลี้ยงเสีย แลหล่อหลอมต่ออันตราย
 แห่งชีวิตร่างกายแลทรัพย์สิน เขายังมีแก่ใจเฉลี่ย
 มาเลี้ยงพวกเรา ที่เขาเลี้ยงเต็มอพอหรือลูกของเขา
 ก็มี เขาไม่เป็นอะไรกับพวกเราเลย เขาเกอกูลเรา
 เห็นปานนี้ ก็เพราะเขาเห็นแก่พระศาสนา เขาให้
 กำลังแก่พวกเรา เพื่อจะได้ปฏิบัติสืบอายุพระพุทธ-
 ศาสนา.

ถ้าพวกเราไม่เอาภาระพระพุทธานุศาสน์ แล
 จะรับบำรุงของเขาเช่นนั้น ก็เท่ากับบริโภคนิยม ขอน

พระโบราณจารย์ท่านก็สอนให้พวกเรารู้สึก แต่เรา
เข้าใจแค่นี้ไปเพียงว่าไม่พิจารณาก่อน แล้วเสียดาย
ดี แต่คำว่าพิจารณานั่น ก็กินความกว้างอยู่ ถ้า
พวกเราจะไม่ทำตัวให้เป็นหนเขา ก็จำจะต้องเอา
ภารธุระพระพุทศำสนา.

อนึ่ง พวกเราได้ชีวิตกรรมตามอบให้ แต่ชีวิตนั้น
เป็นของมีอนจะสั้นที่สุดในที่สุด เช่นเดียวกับเทียนอัน
กำลังจุดอยู่ พวกเราจะปล่อยให้ชีวิตหมดไปเปล่า
หรือจะน้อมไปในทางที่เป็นประโยชน์ เท่ากับเขา
จุดเทียนส่งให้เราเล่มหนึ่ง เราคงไม่จุดเล่นอย่างเด็ก
เป็นแน่ เราคงใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ นี้ก็เหมือน
กัน เราควรให้สั้นไปในทางที่เป็นประโยชน์ พวกเรา
เป็นผู้บวช ก็ควรให้เป็นประโยชน์ในทางบำรุง
พระพุทศำสนา.

อันจะเอาภารธุระพระพุทศำสนานั้น จำต้อง
เอาธุระในการปกครองคณะก่อนอย่างอื่น ต่อการ

ปกครองเรียบร้อยแล้ว การเล่าเรียน การปฏิบัติ แล
 การสั่งสอน จึงจะขึ้นไปตามกัน จงดูตัวอย่างที่
 กรุงเก่าเอง พระสงฆ์มาก ชาวเมืองก็บริบูรณ์
 แต่เหตุไฉนการพระศาสนาไม่เจริญสักนัก นอกจาก
 มืดมากจนรกตา คำตอบก็ว่า เพราะการปกครอง
 ยังไม่เรียบร้อย คณะกรงเทพฯ เดียวกำลังเจริญ ก็
 เพราะจัดการปกครองเรียบร้อย ด้วยเหตุนี้แล ขอ
 เจ้าคณะทั้งหลายจงเอาใจใส่ในการปกครองคณะ อัน
 เป็นหน้าที่ของตน ๆ.

อันการฝ่ายพุทธจักร ต้องอาศัยการฝ่ายอาณาจักร
 ขอเจ้าคณะทั้งหลายจงทำการกลมเกลียวกับฝ่ายอาณาจักร
 อย่าแก่งแย่งกัน เช่นรับบวชคนผู้ไม่ได้รับ
 อนุญาตจากฝ่ายอาณาจักร เป็นต้น.

เมื่อเราทั้งหลายได้เอาการธุระพระศาสนาเช่น
 นี้จะชื่อว่าได้นองพระคุณพระบรมศาสดาแลพระสงฆ์
 สาวก ได้เปลื้องหนของภพหัดดี แลยังชีวิตให้สั้นไป

ในทางที่เป็นประโยชน์.

ขอเจ้าคณะทั้งหลายจงใส่ใจความที่กล่าวมานี้.

พระดำรัสแก่พระอุปัชฌายะในกรุงเก่า

ขอขแรงแก่พระอุปัชฌายะทั้งหลาย

๑. ผู้เป็นอุปัชฌายะนั้น เป็นผู้ทำการเกี่ยวของ
ด้วยคนมาก จำจะต้องมีหน้าที่ในการปกครอง แต่
ได้เคยพบมาว่า อุปัชฌายะบางรูป พอใจเป็นแต่
อุปัชฌายะ เบียงบายไม่ยอมเป็นเจ้าอาวาสหรือ
เจ้าคณะ ขอบอกให้รู้ว่า ต่อไปจะจัดไม่ให้เป็น
เช่นนั้น ผู้เบียงบายทางปกครองจะต้องออกจาก
ตำแหน่งอุปัชฌายะด้วย เว้นไว้แต่ผู้ใดเคยทำการ
ปกครองมาแล้ว แลได้รับยกเป็นกิตติมศักดิ์ ถ้ายัง
พอใจเป็นอุปัชฌายะ ต้องรับหน้าที่ในการปกครอง.

๒. อุปัชฌายะนับว่าเป็นผู้ใหญ่ ต้องเห็นแก่
พระศาสนา เห็นแก่แผ่นดิน ต้องประพฤติตนให้

สมควร อย่าประพฤติให้เป็นหลักต่อ ควรประพฤติ
อย่างไร ควรเว้นอย่างไร จงดลบันดาลพระคุณพระสงฆ์
เดิม ๓ ภาค ๕.

๓. อุปัชฌายะ ย่อมเป็นหลักในอุปสัมบทกรรม
แลกรรมนเป็นกรรมสำคัญ อุปัชฌายะควรจำคำขอ
บรรพชา คำสวดกรรมวาจา แลคำบอกอนุศาสน์ให้
คล่องแคล่วแม่นยำ แลสอบอกพระต่อท่านผู้รู้ แล
ศึกษาวิธีให้อุปสัมบทให้ถูกระเบียบ.

พระดำรัสในการปกครองคณะเมืองกรุงเก่า

มากรุงเก่าคราวนี้ ได้พบข้อที่ควรแก้ไข เราจึง
ให้คำสั่งตั้งต่อไปนี้

๑. ในวัดหนึ่ง ๆ ให้พระสงฆ์พร้อมเพรียงกัน อย่า
ให้แตกเป็นพวกตุ้ในวัดจอมเกศ ในแขวงในหมวด
ของเจ้าคณะใดมิ ให้เจ้าคณะนั้น กำจัดพวกผิดออก
เสียจากวัด ด้วยอาการที่แยกให้กระจายกันอยู่ใน

ต่างวัด ถ้าเป็นผู้กระต่างเหลือปกครอง ให้สึกเสีย.

๒. อนวดยอุมตงอยุเพอประโยชน์แก่ชาวบ้าน วัด
 ห่างบ้านไม่จำตอกรักษา เมอถงคราวจงปล้อยให้ร้าง
 เว้นไวแต่วัดหลวง ทยงจำจะตอกรักษาด้วยประการใด
 ประการหนึ่ง.

๓. ในตำบลดทมวัดมากจนรก เช่นในหมวดหนึ่ง
 รวมพระสงฆ์เขาทุกวัด ถ้ามจำนวนมากกว่ากำลังของ
 พวกชาวบ้านผู้จะเลี้ยง ให้เจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะ
 เมืองแบ่งตอนเอาไปไว้ตำบลดอนทยงมพระสงฆ์น้อย
 หรือระมัดระวังอย่าให้รับอาคันตุกะ หรือรับคนไกล
 ไว้บวช.

๔. ในตำบลดเช่นนั้น วัดมพระสงฆ์น้อย แลควรว
 จะปล้อยให้ร้างได้ จรวมพระสงฆ์เขาอยู่ในวัดอัน
 ทยงควรจจะรักษาไว้หรือทยงมพระมาก ปล้อยให้ร้าง
 เสีย รือเอาเสนาสนะไปปลูกหรือประกอบทวดอน
 ทยงจะรักษาไว้ ถาซิดด้วยมูลค้ำทจะยาย จงบอก

ให้รู้ จะดำริดูว่า จะควรอย่างไร.

๕. วัดที่ยังตั้งอยู่ได้ วัดหนึ่งมหายกมาก วัดหนึ่ง
มหายกน้อย ให้จัดการรวมกัน โดยฐานะเป็นสำมา-
ลังสาส์มาคือมีเขตแห่งลากร่วมกัน ให้ந்தายกรวม
ทำบุญ แลพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันรวบในวัดเดียวกัน
ถ้าเกยงกัน ก็ให้ผลัดกันทวดนบาง วัดนบาง เป็น
คราว ๆ ธรรมเนียม วัดในเมืองกำแพงเพชรใช้อยู่
แลเป็นไปโดยเรียบร้อย.

๖. ในหมวดหนึ่ง บางวัดมีพระน้อย บางวัดมี
พระมาก การปกครองหมวดนั้น ควรใช้ธรรมเนียม
เอาแรงกัน ในการรักษาวัดกต ในการซ่อมสวดมนต์
กต ในการเล่าเรียนกต เช่นเดียวกับชาวบ้านบอกแขก
ในการทำนา.

๗. สิ่งก่อสร้าง ในบางวัดเป็นของกระจุกกระจิม
เกินไป ไม่เป็นชั้นเป็นอัน ไม่ใช่แต่เพียงนำเสียดาย
ทรัพย์ ยังจะต้องใช้ทรัพย์สำหรับรักษาอีก ทั้ง

เป็นของรกวัด ขอให้เจ้าคณะดูดูแลเอาใจได้ อย่า
 ปล่อยให้ทำได้ทำเอา สั่งให้เขาบอกขอปรึกษา ก่อน
 เห็นควรจึงให้อนุญาต ถ้าไม่ควร ให้ชักนำในการ
 สร้างการปฏิสังขรณ์สิ่งที่เป็นชนเป็นอันเลวทอดองการ.

๘. ให้เรียกชื่อหมวดตามตำบล ดุจเรียกแขวง
 ในหมวดใดมีชื่อตำบลที่เกี่ยวกับตำนาน หรือคนรู้จัก
 มาก ให้ถือเอาชื่อตำบลนั้นเป็นชื่อหมวด.

ทรงเสด็จอนุบุพพปฏิปทา

อันธรรมดาจะชนที่สูง จะก้าวพรวดเดี่ยวให้ถึง
 ที่สูงที่เดี่ยวไม่ได้ ต้องก้าวตงแต่ชนตาชนไปหาชนสูง
 โดยลำดับ ชอนันใด แม้การจะไปพระนิพพาน
 ก็เหมือนกัน ไปไม่ได้ง่าย ๆ ต้องตั้งตนให้ได้ในโลก
 นี้ไว้ก่อน อบรมความดีความชอบให้มากขึ้นโดยลำดับ
 ในที่สุดจึงค่อยบำเพ็ญธรรมที่จะให้ถึงพระนิพพาน.

ພິມພັກ ໂຮງພິມພິມທາມກຸງຮາຊາທະຍາລັຍ

ຕະເພດສູ່ເສຍ ທີ່ຄຳວິທະຍາສາດສຳຄານ ໂຫ. 23111

ລາຍພິມ ອຸ່ສາກາຍ ຜູ້ພິມພິມໄລຍະ ໙. ໓. ໒໕໐໗
